

УДК 378.147:37.011.3(091)(73/477)

В. Ю. Калюжна

**ПРО ПРОБЛЕМУ АКАДЕМІЧНОЇ НЕЧЕСНОСТІ:
СПРОБА КОРОТКОГО ПОРІВНЯЛЬНОГО АНАЛІЗУ СТАНУ
У ВИШАХ США І УКРАЇНИ**

На сьогодні досить велика ступінь фіктивності оцінок знань в українських навчальних закладах не є секретом, причому це стосується не тільки вишів, а й школи: статки та значущість посад батьків відіграють тут визначальну роль, що, втім, для держав з заниженими моральними вимогами до своїх громадян, є і природним, і закономірним. Але заявлене керівництвом нашої країни гасло стосовно євроінтеграції й прийняття світових гуманітарних стандартів та навіть намагання (надто часто відверто недолуге) втілення принципів Болонського процесу вимушує проблемі неадекватної оцінки знань приділити особливу увагу. Справа не тільки в моральній (точніше аморальній) чи то правовій (точніше корупційній) складовій такого стану речей, а й в очевидній для навіть просто *common sense* (здорового глузду) безпорадності та безперспективності такого стану, якщо його розглядати як освітній процес: він елементарно не виконує тих соціальних завдань, які є завданнями системи освіти як передачі соціального досвіду та виявлення креативних особистостей, спроможних вирішувати завдання загальносоціальної значущості. Саме тому в країнах „першого світу” особливого значення надається не тільки питанню освіти (так, витрати на освіту та науку в Сполучених Штатах Америки є порівняними з колосальними витратами на оборону та озброєння), а й його якості, де зазначена проблема є однією з найважливіших. Саме таким чином суспільство, яке побудоване на раціональних (розумних) та моральних принципах захищає себе від неякісних та протиправних дій окремих його членів, навіть коли вони мають досить велику до цього спокусу та можливості. Звідси витікає *актуальність* запропонованої теми цієї статті, оскільки досвід країн – лідерів цього світу (у тому числі і в галузі освіти) може бути не тільки корисним, а й необхідним для системи освіти в нашій країні та подоланні негативного досвіду тоталітарних часів, який набув неабиякої ваги в часи невизначеності та переосмислення культурних та цивілізаційних цінностей. Тому *мету* даної роботи можна сформулювати як спробу виявлення можливостей протидії вказаному явищу як використання конкретних заходів, що їх було вироблено у вишах США, для оптимізації навчального процесу в українських вищих навчальних закладах.

Проблема „академічної нечесності” (англійською – „*academic dishonesty*”) у різних варіантах формулювання розглядалася в працях Г. Адамса, Р. Беланової, Дж. Камінські, К. Корсака, Л. Півневої та ін., втім

саме в науково-теоретичному плані їй не приділялося уваги у вітчизняній педагогічній науці, скоріше її було виокремлено, причому досить рельєфно, в сенсі педагогічно-адміністративному, чому прикладом є так зване „зовнішнє незалежне оцінювання” знань випускників загальноосвітніх шкіл. Науково-сміслові акцентування цієї проблеми як явища, що постійно „супроводжує” навчальний процес у наших вишах, можна схарактеризувати як очевидно недостатнє. Тому спроба порівняльного розгляду стану речей у цій царині освітянського процесу з вишами однієї з провідних країн світу обумовлює й *новизну* постановки цієї проблеми.

„Академічна нечесність” – це є „будь-яка спроба студента або будь-яка спроба допомогти студенту отримати перевагу в будь-якому іспиті (включаючи лабораторні чи то практичні роботи) обманним або шахрайським шляхом”. Так визначають відоме нам явище в Сполучених Штатах Америки, зокрема наведений текст належить професорові Масачусетського університету Грегорі Адамсу, який однозначно характеризує таке явище як корупційне, і таке, що притаманне, зокрема, сучасній системі освіти Індії та Китаю [1]. Аналізуючи причини, які породжують це ганебне явище, він порівнює його з широко розповсюдженою в Україні практикою хабарництва у відносинах з інспекторами ДАІ, підкреслюючи значення економічного фактору, що впливає зі ставлення держави до своїх службовців: „...спеціалісти, що їх, принаймні теоретично, наймають на роботу як державних службовців, не отримують коштів, достатніх як для виконання службових обов’язків, так і для утримання родини” [1, с. 117].

Але такі явища, як корупція, у різних її проявах, як то і академічна нечесність, мають не тільки економічну, а й інші складові, насамперед правову та моральну, оскільки вони завжди виводять людину за межі прийнятних у будь-якому суспільстві норм взаємовідносин, що асоціюються зі справедливістю та іншими головними цінностями людського життя і що є ціннісними орієнтирами процесу виховання. Слід зазначити, що визначальною з цих нормативних систем є моральна, оскільки її дієвість спирається насамперед на позитивні якості свідомості, такі як сумління, щедрість, гідність, гордість тощо, і що створює певний контраст іншим, протилежним її якостям, які сприяють діям нечесного, корупційного характеру, серед яких переважають безсоромність, жадібність, блюзнірство, нечесність тощо. Останні якості людини в сферах офіційних відносин стримуються значною мірою страхом покарання, що надає підстави переносити таке діяння в царину права.

Сфера освіти є однією з найважливіших у світі (а, мабуть, точніше буде сказати – сферою найважливішою) сучасного буття людства, оскільки саме вона визначає той поступ й спрямування його (людства) розвитку. Філософія освіти, тобто ставлення до неї та розуміння її значущості, є одним з головних показників культурного самовизначення

будь-якого народу у всі часи, а тим більше сьогодні, коли саме цей визначальник стає первенем в умовах існування в інформаційному суспільстві. Тому стан і зміст освіти, чи то ставлення до неї в будь-якій країні може вважатися „лакмусовим папірцем” щодо її загального (і культурного, і економічного, і всілякого іншого) розвитку в умовах стрімких перетворень та радикальних змін у матеріальній та духовній сферах буття. Продукування ідей, що є сьогодні переважаючим товаром на вільному полі змагання – ринку – вирішує долю цілих націй, а це ще більше впливає на роль освіти та ставлення до її принципів.

Тому звідси витікає дотепне питання щодо стану або положення в указаній сфері та відповідності її функціонування до викликів часу й вимог суспільного життя. Останнє є принципово важливим в умовах багатьох видів змагань, що відбуваються не тільки на рівні внутрішньому (національному, державному), а й на рівні більш широкому, міжнародному та міждержавному. Постає головне питання стосовно ступеня адаптивності нашої людини (громадянина України) відносно вимог та викликів сучасного світу й ролі у цьому процесі всієї сфери освіти, вищих навчальних закладів зокрема. Тим більше, що як мінімум моральні аспекти навчально-виховного процесу є такими, що їх вважають визначальними для формування особистості громадянина в будь-якій країні. Справа лише в тому, наскільки реальний стан речей в суспільстві відповідає проголошеним цілям, а особистість молодої людини, що навчається, має зазначені як позитивні якості або свідомо орієнтується на них.

Проблема академічної нечесності, про яку йдеться, не є чимось зовсім новим, але її значущість збільшилася в зв'язку з досить суперечливими процесами, що відбуваються у вітчизняній системі освіти. З одного боку, є неспростовним те, що не тільки кількість вищих навчальних закладів зростає (і формально, і фактично), а й прагнення здобути в них освіту характеризують стан суспільного змагання та спрямованості його (суспільства) розвитку. З іншого боку, є не менш очевидним стрімке падіння якості освіти, причому починаючи з середньої школи, що не може не відбиватися на станові навчально-виховного процесу у вишах. А цей стан тепер набув таких якостей, які потребують не тільки осмислення та елементарного аналізу, а й, як удасться, втручання більш дієвих, ніж суто наукові, споглядань та досліджень, що, зокрема, у суспільній думці відбивається навіть у правовому полі. Останнє ми згадуємо, на превеликий жаль, насамперед у негативному сенсі, оскільки це „поле” виокремлює явно несприятелі якості діянь, про які йдеться.

Наявність на різному рівні відносин корупційної спрямованості є пов'язаним не тільки зі зазначеною вище американським професором недостатністю фінансування, тобто оплати праці вчителів і взагалі педагогічних працівників (як і інспекторів ДАІ), а й з іншими причинами різноманітної спрямованості, що в інших країнах уже проаналізовано та

класифіковано відповідним чином. Так, у Сполучених Штатах Америки в університетській практиці для визначення дій за межами загальноприйнятих норм використовується зазначене поняття академічної нечесності, види якої виписано досить докладно і чітко. Так, у Корнельському університеті (США) надаються такі приклади академічної нечесності:

- допомога і співучасть студента в будь-якій формі обману, хабарництво: плата або її пропозиція іншій особі з метою отримання чи то спроби отримання нечесної переваги;

- використання програмних засобів, а саме: доступу до матеріалів, що знаходяться в їхній пам'яті для отримання додаткової переваги;

- змова: презентація частини групової роботи як роботу окремого студента;

- доручення іншій людині виконання завдання, яке потім буде поданим як своє;

- комп'ютерне шахрайство: використання матеріалів, які належать іншій людині і зберігаються на жорстких носіях без повідомлення або письмового дозволу власника;

- копіювання: включення до складу курсової роботи будь-яких матеріалів, які є ідентичними або максимально схожими на матеріали, які вже було подано під час іспиту як у коледжі, так і за його межами;

- фальшиві заяви з метою отримання спеціального висновку екзаменаційної комісії з метою перенесення екзамену або звільнення від нього;

- надання невірних даних: у тому числі в лабораторних доповідях, проектах, екзаменаційних папках, заснованих на роботі уявлено виконаній особисто студентом, але яка була змінена, скопійована або отримана нечесним шляхом;

- підробка: фальсифікація підпису або документів, пов'язаних із складанням екзамену;

- проступок у період екзаменаційної сесії: поведінка, направлена на отримання додаткової академічної переваги;

- використання заборонених матеріалів на екзамені або тесті;

- отримання в особисте розпорядження копій білетів або варіантів тестів;

- спілкування, або спроба спілкування будь-яким шляхом з іншим студентом під час екзамену або тесту;

- списування в іншого студента;

- спроба використання шпаргалок під час екзамену або тесту;

- внос будь-яких речей або канцелярських приладь, а також інших матеріалів з аудиторії, де відбувається екзамен без дозволу або в порушення встановлених інструкцій;

- заміна: спроба або організація заміни одного студента на екзамені іншим студентом з метою заміни більш кваліфікованим індивідумом [6]. Слід зазначити величезне значення загальносоціальних

чинників таких університетських формулювань, що вельми яскраво відбито, наприклад, в праці „Хто ми?” одного з найвідоміших у світі дослідників проблем ментальності професора С. Гантігтона, присвяченій американській ідентичності. Так, він підкреслює значення моральної складової у цілепокладанні молодого американця, який навчається та працює: „Американська мрія, на якій усі ми зросли, є вельми простою та надзвичайно привабливою – якщо наполегливо працювати та грати за правилами, обов’язково отримаєш шанс піднятися так високо, як тільки дозволить Господь” [4, с. 121]. Іншими словами, можна відзначити той загальносоціальний стан або настрій, в якому існує й система освіти, цей стан або настрої формує й світоглядні парадигмальні установки – праця для досягнення успіху, служіння Господу тощо. І тут же він досить красномовно продовжує: „У відсутності жорстких соціальних ієрархій людина являє собою те, чого вона досягла. Шлях вільний, можливості безмежні, їх реалізація залежить лише від енергійності, наполегливості й упертості конкретної людини, коротко кажучи, від його здібностей та бажання працювати” [4, с. 121-122]. Таке світоглядне підґрунтя не тільки життя, а й освіти є вираженням англосаксонської протестантської етики, про що цей автор також говорить: „Робоча етика – ключове поняття протестантської культури, і з самого початку американська релігія була релігією праці. В інших суспільствах базовими джерелами статусу та законності слугували традиції, класове та соціальне становище, етнічна та сімейна належність; в Америці таким джерелом були робота, праця” [4, с. 122]. Таким чином ми бачимо вельми оптимістичне для молодого людини спрямування всього освітнього процесу в його життєвій значущості, у тому числі й втілення на рівні імперативних освітянських – університетських – документів, які, за традицією американської системи освіти, мають договірну форму, що також відбиває ментальні особливості населення цієї країни, де юридична складова відносин є провідною.

Дещо інше становище в країнах без сталої юридичної складової у світоглядно-ментальній характеристиці їхніх мешканців, до яких, з відомих історичних причин, належить і Україна. Традиційна ієрархічність суспільно-станових відносин, що була посиленою за часів радянсько-тоталітарного панування примусово-ідеологізованої педагогіки, відбилася на відверто комерціалізованій педагогіці, де предметом торгів кінець-кінцем стали моральні принципи або етичні постулати. Ані нещирі пропагандистські гасла комуністичної пропаганди щодо особливого ставлення до вчителя, ані вибухове зростання кількості навчальних закладів, особливо вишів, за часів незалежності не надали такої ваги цій галузі національної культури, яка б відповідала її реальній значущості. Знов ми можемо констатувати значення загально соціальної ситуації невизначеності і втрати моральних орієнтирів для функціонування в даному випадку системи освіти. З цієї точки зору академічна нечесність є просто природним вираженням тієї якості

стосунків людей на побутовому рівні, як і їхніх відносин на рівні офіційному, який є підкореним ієрархізованій соціальній структурі і суспільства, і держави.

Коли американці вперше в світі ще наприкінці XIX століття встановили обов'язкову початкову освіту для своїх громадян, їхній видатний педагог і філософ (а ми можемо сказати – філософ освіти) Джон Д'юї висловив таку думку: „Я вірю, кінець кінцем, що вчитель займається не просто підготовкою особистостей, а й формуванням відповідного соціального життя. Я вірю, що кожен учитель повинен усвідомлювати честь свого покликання: що він є суспільним службовцем, який підтримує соціальний порядок і гарантує правильне соціальне зростання” [Цит. за: 5, pp. 31-32]. Однією з гарантій такого становища ще тоді (а тим більше сьогодні) є реально існуюче положення і в матеріальному, і в правовому відношенні, коли вчитель може приймати адекватне й справедливе рішення без тиску сторонніх чинників. Цього вочевидь значною мірою позбавлений учитель (чи то викладач вишу) в нашій країні, що є однією з основних причин проявів академічної нечесності. Тут слід ще зауважити стосовно надзвичайно негативного значення такої несправедливості, що її демонструють учителі, на молоде покоління. Ті приклади та аналітичні висновки, що їх роблять наші колеги [Див.: 2; 3], є важливими, але в цілому можна констатувати, що саме академічна нечесність (а не тільки недостойна заробітна плата, неprestижність тощо) педагогічного працівника є причиною такого відношення до цієї професії, яке постійно знижується в рейтингу соціальної та й просто життєвої значущості. Тому звернення до досвіду провідних країн у справі налагодження освіти (як і інших сфер соціального життя), включаючи окремі важливі їх аспекти, є необхідними для налагодження відповідних сфер і в нашому житті.

Короткими *висновками* можуть бути наступні.

Академічна нечесність визначається як корупційне явище і має вельми широкий спектр проявів у стосунках студентів і викладачів, а також самих студентів (від елементарного списування чи то підкупу до використання сучасних технічних засобів збереження та передачі інформації).

Однією з основних причин академічної нечесності у вишах України є недостатній рівень матеріального забезпечення педагогічних працівників (як і в інших навчальних закладах), що характеризує державну освітню політику як незадовільну і як таку, що примушує заохочувати морально принизливі дії, оскільки вони є досить ефективними з економічної точки зору (забезпечення потреб родини, а також навіть самого навчального процесу).

Для подолання негараздів освітньої сфери соціального життя, включаючи окремі його явища, як то академічна нечесність, важливим є педагогічний досвід провідних країн світу, де конкретні кроки, що їх роблять, наприклад, в університетах США, можуть бути прикладами

дієвого вирішення реальних проблем в Україні. Однак тут уявляється найважливішим урахування того загальносоціального середовища, де світоглядною опорою були моральні імперативи, що витікали з етики праці, а це мало величезний вплив і на формування відповідної освітньої парадигми.

Список використаної літератури

1. Адамс, Грегори. Міркуючи про наслідки : Що чекає український університет, якщо не відбудеться змін в етиці освіти? / Грегори Адамс // Покликання університету : Зб. наук. пр. / Відп. ред. О. Гомілко. – К. : РІА „ЯНКО” ; „ВЕСЕЛКА”, 2005. – С. 116–119. **2. Беланова Р. А.** Гуманізація та гуманітаризація освіти в класичних університетах (Україна – США) / Р. А. Беланова. – К. : Центр практичної філософії, 2001. – 216 с. **3. Півнева Л.** Академічна нечесність та політична культура : порівняльний досвід (Україна – США) /Л. Півнева // Покликання університету : [зб. наук. пр.] / відп. ред. О. Гомілко. – К. : РІА „ЯНКО” ; „ВЕСЕЛКА”, 2005. – С. 105–109. **4. Хантингтон С.** Кто мы? Вызовы американской национальной идентичности / С. Хантингтон ; пер. с англ. А. Башкирова. – М. : ООО „Издательство АСТ” : ООО „Транзиткнига”, 2004. – 635 с. **5. Kaminsky J. S.** A new history of educational philosophy / James S. Kaminsky. – Westport, Connecticut, London: Greenwood Press, 1993. – 278 p. **6. cothm.com.ua/archive/2007/8/26/news.**

Калюжна В. Ю. Про проблему академічної нечесності: Спроба короткого порівняльного аналізу стану у вишах США і України

На основі оригінальних джерел з університетів США, що стосуються проблеми академічної нечесності, зроблено спробу аналізу такого явища як прояв корупційної свідомості. Виокремлення специфічних витоків академічної нечесності дозволяють використовувати досвід однієї з провідних держав світу в освітянській галузі для мінімізування або навіть знищення цього явища в навчальних закладах України. Показано значення як загальносоціальних чинників, так і суто методично-педагогічних розробок у вирішенні зазначеної проблеми в нашій країні.

Ключові слова: академічна нечесність, корупційна свідомість, університет, США, Україна, освітянська парадигма, етика праці, педагогічний досвід.

Калюжная В. Ю. О проблеме академической нечестности: Попытка краткого сравнительного анализа состояния в вузах США и Украины

На основе оригинальных источников из университетов США, которые касаются проблемы академической нечестности, предпринята попытка анализа такого явления как проявление коррупционного сознания. Выявление специфических истоков академической

нечесності дозволяють використовувати досвід однієї з провідних країн світу в сфері освіти для мінімізації або навіть для знищення цього явища в навчальних закладах України. Показано значення як суспільних основ, так і власне методико-педагогічних розробок в розв'язанні вказаної проблеми в нашій країні.

Ключові слова: академічна нечесність, корупційне свідомість, університет, США, Україна, освітня парадигма, етика праці, педагогічний досвід.

Kalyuzhnaya V. Y. The Problem of Academic Dishonesty: Attempting a Brief Comparative Analysis of the State Universities in the USA and Ukraine

On the basis of original sources from USA universities, which are concerned with academic dishonesty, it is made an attempt of analysis of such phenomenon as corruption consciousness. Revelation of specific origins of academic dishonesty allows using the experience of one of the leading countries in the sphere of education to minimize or even destroy this phenomenon in the higher educational institutions of Ukraine. It is shown the significance as general social as proper methodical and pedagogical developments in solving of this problem in our country.

Key words: academic dishonesty, corruption consciousness, university, the USA, Ukraine, educational paradigm, labour ethics, pedagogical experience.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2013 р.

Прийнято до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Л. Ц. Ваховський

УДК 37.013.42+316.35+364-4

Т. Л. Лях

ПРОФЕСІЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Соціальна робота пройшла шлях від дій непрофесійних ентузіастів, які займалися благодійністю у XVIII – XIX ст. до професійної діяльності фахівців – соціальних працівників, які нині намагаються концептуально визначити і затвердити свою професійну ідентичність. Сфери діяльності соціальних працівників настільки різноманітні, що відповідь на питання „хто такий соціальний працівник?” для них стала не просто справою професійної солідарності або теоретичного інтересу, а важливою умовою професійного самовизначення, здобуття особистого і соціального статусу. Проблема